

kere Statisticering af de danske Kommuners Administration. Der er vel kun faa af vore Købstadkommuner, der er store nok til at kunne bære et særskilt statistisk Kontor, men der er sikkert mange, som vilde finde deres Regning ved indenfor Administrationsapparatet at have, hvad *Kjeld Johansen* kalder »et kvalificeret Menneske«, hvorved Forf. forstaar en Person med socialøkonomisk Indsigt og systematisk Skoling i Talbehandling. Hvis Stillinger som Byraadssekretær, Skatteinspektør, Leder af Socialkontorer osv. i større Udstrækning, end det allerede er Tilfældet, blev besat med statsvidenskabelige Kandidater af den høje Standard, som Uddannelsen ved Københavns Universitet nu betinger, vilde Statisticeringen komme af sig selv, og netop i det Omfang og i det Tempo, som Tiden og de lokale Forhold gør det paakrævet eller ønskeligt.

Adolph Jensen.

Hendrik de Man: SOCIALISMENS PSYKOLOGI. Oversat af Andreas Boje. Nyt Socialt Bibliotek (Martins Forlag) 1932. 443 S. 4 Kr.

Det er ikke Nyt Socialt Biblioteks mindste Fortjeneste, at det har udsendt fire Værker, der behandler Socialismens Teori, og det kan maaske tillige tages som Tegn paa, at der for Tiden er Interesse for en Nyrevisionisme. Indenfor Socialdemokratiet er de teoretiske Drøftelser altid traadt i Baggrunden for den praktiske Politik. Socialdemokratiet har ikke opstillet noget Modstykke til den kommunistiske Marxexegese; snarere har man Indtryk af, at den kommunistiske Ortodoksi har virket smittende; men det er forøvrigt en gammel Erfaring, at Beskyldninger for Vranglære fremkalder Kappelstrid i Rettroenhed. Alligevel maa man gaa ud fra, at der er en udbredt Trang til at gaa Dogmerne efter i Sømmene, og det er derfor velgørende at møde en Behandling, der ikke blot gaar løs paa Grundproblemerne; men som ogsaa gaar radikalt til Værks. Dette saa meget mere som Forfatteren er en af det internationale Socialdemokratis veltjente Mænd.

I den danske Forlagsreklame betegnes Bogen som »en stærkt personlig Bekendelse til Socialismens Idé«. Betegnelsen er træffende. For de Man er Socialismen mere end et blot og bart Partiprogram, den er en Verdensanskuelse eller en Samfundsfilosofi, som det har været ham en Samvittighedssag at tænke igennem til Bunds og udforme saaledes, at han personligt kunde staa inde for den. Dette Standpunkt har ført de Man ind i en Konflikt med de Idéer, der har behersket ham fra hans tidligste Ungdom, og Resultatet er blevet et aabent Brud med Marxismen.

Man kan ikke undgaa at faa Respekt for den Redelighed, der har faaet Forfatteren til at tage sit Standpunkt uden Forbehold. Han giver Afkald paa Fortolkningskunster og de billige Formler, hvormed saa mange andre vil tage Brodden af deres Kritik, Vendinger som f. Eks.: »hvis Marx havde levet, vilde han sikkert ogsaa . . .«. De Man nøjes ikke med at angribe »vulgær-marxistiske Udskejelser«. Han mener, at Marxismen har overlevet sig selv, og han siger det; men han nægter sig dog ikke det dialektiske Ræsonnement, at den syntetiske Udvikling nødvendigvis Antitesen: mod-Marx.

Det er i en kort Anmeldelse umuligt at komme ind paa den Rigdom af Enkeltheder, der vidner om Forfatterens indgaaende Kendskab til Arbejderbevægelsen og store almene Viden og Forstaaelse. Det grundlæggende Synspunkt er, at Marxismen, der er udsprunget af det 19. Aarhundredes videnskabelige Standpunkt og filosofiske Tænkemaade, nødvendigvis maa revideres

kere Statisticering af de danske Kommuners Administration. Der er vel kun faa af vore Købstadkommuner, der er store nok til at kunne bære et særskilt statistisk Kontor, men der er sikkert mange, som vilde finde deres Regning ved indenfor Administrationsapparatet at have, hvad *Kjeld Johansen* kalder »et kvalificeret Menneske«, hvorved Forf. forstaar en Person med socialøkonomisk Indsigt og systematisk Skoling i Talbehandling. Hvis Stillinger som Byraadssekretær, Skatteinspektør, Leder af Socialkontorer osv. i større Udstrækning, end det allerede er Tilfældet, blev besat med statsvidenskabelige Kandidater af den høje Standard, som Uddannelsen ved Københavns Universitet nu betinger, vilde Statisticeringen komme af sig selv, og netop i det Omfang og i det Tempo, som Tiden og de lokale Forhold gør det paakrævet eller ønskeligt.

Adolph Jensen.

Hendrik de Man: SOCIALISMENS PSYKOLOGI. Oversat af Andreas Boje. Nyt Socialt Bibliotek (Martins Forlag) 1932. 443 S. 4 Kr.

Det er ikke Nyt Socialt Biblioteks mindste Fortjeneste, at det har udsendt fire Værker, der behandler Socialismens Teori, og det kan maaske tillige tages som Tegn paa, at der for Tiden er Interesse for en Nyrevisionisme. Indenfor Socialdemokratiet er de teoretiske Drøftelser altid traadt i Baggrunden for den praktiske Politik. Socialdemokratiet har ikke opstillet noget Modstykke til den kommunistiske Marxexegese; snarere har man Indtryk af, at den kommunistiske Ortodoksi har virket smittende; men det er forøvrigt en gammel Erfaring, at Beskyldninger for Vranglære fremkalder Kappelstrid i Rettroenhed. Alligevel maa man gaa ud fra, at der er en udbredt Trang til at gaa Dogmerne efter i Sømmene, og det er derfor velgørende at møde en Behandling, der ikke blot gaar løs paa Grundproblemerne; men som ogsaa gaar radikalt til Værks. Dette saa meget mere som Forfatteren er en af det internationale Socialdemokratis veltjente Mænd.

I den danske Forlagsreklame betegnes Bogen som »en stærkt personlig Bekendelse til Socialismens Idé«. Betegnelsen er træffende. For de Man er Socialismen mere end et blot og bart Partiprogram, den er en Verdensanskuelse eller en Samfundsfilosofi, som det har været ham en Samvittighedssag at tænke igennem til Bunds og udforme saaledes, at han personligt kunde staa inde for den. Dette Standpunkt har ført de Man ind i en Konflikt med de Idéer, der har behersket ham fra hans tidligste Ungdom, og Resultatet er blevet et aabent Brud med Marxismen.

Man kan ikke undgaa at faa Respekt for den Redelighed, der har faaet Forfatteren til at tage sit Standpunkt uden Forbehold. Han giver Afkald paa Fortolkningskunster og de billige Formler, hvormed saa mange andre vil tage Brodden af deres Kritik, Vendinger som f. Eks.: »hvis Marx havde levet, vilde han sikkert ogsaa . . .«. De Man nøjes ikke med at angribe »vulgær-marxistiske Udskejelser«. Han mener, at Marxismen har overlevet sig selv, og han siger det; men han nægter sig dog ikke det dialektiske Ræsonnement, at den syntetiske Udvikling nødvendigvis Antitesen: mod-Marx.

Det er i en kort Anmeldelse umuligt at komme ind paa den Rigdom af Enkeltheder, der vidner om Forfatterens indgaaende Kendskab til Arbejderbevægelsen og store almene Viden og Forstaaelse. Det grundlæggende Synspunkt er, at Marxismen, der er udsprunget af det 19. Aarhundredes videnskabelige Standpunkt og filosofiske Tænkemaade, nødvendigvis maa revideres

i Overensstemmelse med den Udvikling, der har fundet Sted, ikke mindst indenfor Samfundsvidenskaberne.

Angrebet paa Marxismen føres over fem Stikord: Determinisme, mekanisk Aarsagsopfattelse, Historisme, Rationalisme og økonomisk Hedonisme. Vægten ligger paa det næstsidste. De Mans Kritik er at opfatte som en speciel Side af den almene Revision af Tænkemaaden, som er fremkaldt af den videnskabelige Udvikling; men som rigtignok er slaaet ud i en populærfilosofisk Moderetning, der har Tilbøjelighed til at udarte til Fornufts nihilisme og Mysticisme. En tidligere Tids Tyrketro paa Videnskaben er ved at slaa over i en overdreven Mistillid, som kan psykologisk forklares, men ikke begrundes ved Videnskabens ændrede Synspunkter. Der er ingen Tvivl om, at Videnskabsmændene nu er langt mere forsigtige end for 50 Aar siden, naar det gælder om at fælde en endelig Dom. Der var et Tidspunkt, da man var tilbøjelig til at betragte de vundne Resultater som afsluttende. Stuart Mill's berømte Sætning: »Happily there is nothing in the laws of Value which remains for the present or any future writer to clear up«, staar indenfor Økonomien som symptomatisk Udtryk for en Optimisme, der er blevet gjort til Skamme.

Denne Reaktion mod den letkøbte Skematisering rammer ogsaa Marxismen. Den betyder mindre en Forkastelse end en Videreførelse og en Supplering; men den kræver en ny Metode og en ny Tænkemaade. Ikke mindst kræver den en ny Udtryksform. Mange af de Punkter, de Man behandler, er i Grunden kun Spørgsmaal om Fraseologi. Helt kan man ikke frikende de Man for at gaa lovligt vidt i sit Oprør mod Rationalisme og Materialisme. Enhver Fanatisme ligger ham fjernt, hans Form er særdeles akademisk; men i sin bevidste Stræben efter at frigøre sig for den marxistiske Tankegang er han undertiden tilbøjelig til at pointere Konflikterne stærkere end nødvendigt.

Et af Hovedpunkterne er den materialistiske Historieopfattelse, der i sin klassiske Form gaar ud fra en altfor skematisk Aarsagssammenhæng. Man lægger Mærke til, hvor nær de Mans Opfattelse er beslægtet med de Tanker, Dr. Davidsohn har fremsat i et tidligere Skrift i samme Serie¹⁾. Hos Davidsohn hedder det, at de materielle Forhold bestemmer de aandelige, ikke ved en Kontrol med disses Opstaaen, men ved en Udvælgelse, der kun tillader der Idéer, »der er i Pagt med Udviklingen«, at faa politisk Betydning. De Man udtrykker sig saaledes, at de økonomiske Forhold betinger en Bevægelse uden at bestemme den, og de Man anvender en Analogi, der samtidigt belyser den grundliggende Tankes alment videnskabelige Rækkevidde. Darwin troede, at den biologiske Udvikling fuldbyrdedes ved gradvise Forandringer, fremkaldt af Omgivelsernes Paavirkning. Den moderne Arvelighedsforskning regner ikke med en Nedarvning af erhvervede Egenskaber; men har konstateret visse »spontane« Forandringer af Genotyperne (Mutationer) og har dermed givet Læren om den naturlige Udvælgelse et nyt Indhold, der svarer til Davidsohns og de Mans Formulering af den materialistiske Historieopfattelse.

Samtidig med, at vor Viden er blevet forøget, har man ligeledes vundet en klarere Forstaaelse af dens absolutte Grænser. Som Udtryk for en politisk

¹⁾ J. D.: Økonomisk Historieopfattelse.

Viljesretning er Socialismen i sidste Ende ikke et Spørgsmaal om Erkendelse, men om Socialetik. Paa ganske samme Maade og i ganske samme Aand som Liberalismen har Marxismen indsmuglet Vurderingsdomme i sine videnskabelige Ræsonnementer; men ren Videnskab kan ikke være normativ. Paa den anden Side maa en politisk Samfundsopfattelse, der skal være mere end en driftsbestemt Reaktion, bygge paa et holdbart Erkendelsesgrundlag og udformes med fornuftsmæssig Sammenhæng. I Virkeligheden bunder de politiske Systemers Modsætninger for en ikke ringe Del i en afvigende Bedømmelse af Kendsgerningerne; men Socialismens rent videnskabelige Side maa blive et historisk, sociologisk og psykologisk Studium af Arbejderbevægelsen og have Socialismen til Genstand. Med denne Begrundelse har denne Opgave da ogsaa — formelt — været Hovedsagen for de Man. Dybere set har den først og fremmest været Midlet til at udforme en holdbar personlig Samfundsanskuelse. Men denne bygger paa en etisk Vurdering. Den er i sidste Instans en Trossag. Ud fra denne Erkendelse kan de Man forkaste Socialismens Læresætninger og dog føle sig i fuld Overensstemmelse med dens Idé. I Slutningskapitlet, der har Overskriften: *Credo*, hedder det: »Jeg er ikke længer Marxist, ikke fordi denne eller hin marxistiske Paastand forekommer mig urigtig, men fordi jeg efter at have overvundet Marxismens Betragtningmaade føler mig nærmere ved Socialismens egentlige Indhold som en tidsbestemt Form for en evig Higen efter en sædelig Samfundsordning«.

Til Analysen af Arbejderbevægelsen medbringer de Man sit Kendskab til den moderne Dybdepsykologi og Psykoanalysen, til Freud og Adler. Han har sin Tids Forstaaelse af det driftsbestemte i Menneskenaturen. Hans Hovedinteresse er den socialistiske Motivlære, der maa bygge paa Arbejdernes Retsbevidsthed og sociale Ringhedskompleks, og ikke kan nøjes med at veje de velforstaaede økonomiske Interesser. Det er i Overensstemmelse med Bogens Titel, at dens vigtigste Indsats ligger paa det psykologiske, et af de Felter, hvor Forskningen i særlig Grad har banet Vej for nye Betragtningmaader; men det vilde være urigtigt at bedømme Værket efter dets Originalitet. Det samler Synspunkter, som har været gjort gældende fra den tyske Revisionismes Dage. Naar de Man f. Eks. opfatter Socialismen som en Bevægelsesretning og ikke som et Maal, gentager han kun Bernstein, og det samme gælder talrige Enkeltheder, ligesom de Man naturligvis har suget Næring af den »borgerlige« Kritik.

Skønt de Man har Fordelen af 27 Aars historisk Udvikling forud for Bernstein, turde det dog være tvivlsomt, om »Socialismens Psykologi« faar større praktisk Betydning end »Voraussetzungen«. Der er utvivlsomt mange af de Socialdemokrater, der føler Trang til at tænke Problemerne igennem, som vil følge samme Retningslinier, og hvad Partiet (eller rettere Partierne) angaar, er den praktiske Politik forlængst vokset fra Teorien. Dagens Opgaver løses ud fra Øjeblikkets Tarv, bevidst eller ubevidst i Overensstemmelse med de Synspunkter, de Man paaviser og gør sig til Talsmand for. Dette rent faktisk, udad til søger man saa vidt muligt at paaberaabe sig Sammenhængen med Doktrinerne, og for Ekspertes i Fortolkningens Kunst er det næsten altid en smal Sag at paavise Overensstemmelsen med den officielle Trosbekendelse. Helt tilfredsstillende er denne Fremgangsmaade ikke; men den er praktisk og den er anerkendt. De Man kunde have tilføjet, at ikke blot

indenfor Socialdemokratiet, men ogsaa i den russiske Kommunisme finder man Uoverensstemmelser mellem Praxis og Lære. Revisionismens store Dilemma bestaar i, at Socialismen ikke blot er et intellektuelt System, men ogsaa Bekendelsesformular for Masserne. Læresætningernes Sandhed betyder kun lidt, hvis de mister deres Agitationskraft.

De Man kender Vanskeligheden; men han tager ikke Stilling til den. Og dog opfatter han de marxistiske Læresætninger som Ordsymboler, hvis Værdi er af religiøs Natur. Fremfor alt understreger han det nære Slægtskab med Kristendommens Symboler (som maaske er særligt tydeligt i den socialistiske Eskatologi) og slutter deraf, at der maa være Tale om en Appel til de dybestliggende Instinkter (Trangen til en Kompensationsforestilling o. s. v.). Men netop derfor kan man ikke vilkaarligt forandre Trossætningerne uden at skuffe og krænke de troende paa det groveste — om man saa aldrig saa meget har Fornuften paa sin Side.

Den eneste mulige Løsning er en gradvis Udvikling, hvorved visse Læresætninger efterhaanden trænges i Baggrunden. Udenfor Socialdemokratiet kan man iagttage, hvorledes »Revolutionsmythen« har tabt sin Kraft; men Slagord er sejglivede og Processen er pinligt langsom. Selv i bedste Fald hinker den populære Fraseologi langt bagefter den tidsvarende Udtryksform. En Spænding mellem Førernes og Massernes Opfattelse er farlig. Det er vanskeligt med god Samvittighed at forvalte Ritualer, der har mistet den umiddelbare Betydning for en selv, og endnu vanskeligere at opflamme andre til en Begejstring, man selv mangler. Som Tiden gaar, skærpes det praktiske Problem for Socialdemokratiet, hvorledes man skal løse Konflikten mellem det intellektuelle Krav om aaben og redelig Revision og Massernes Troskab mod Symbolerne. Man kan næppe i Længden gaa uden om Problemet med Auers berømte Udtalelse til Bernstein: »... so etwas beschliesst man nicht, so etwas sagt man nicht, so etwas tut man«.

O. Strange Petersen.

DIE BILANZEN DER UNTERNEHMUNGEN. Festgabe für Julius Ziegler, herausgegeben von *Karl Meithner* in 2 Bänden, 859 + 955. Carl Heymanns Verlag, Berlin, Österreichischer Wirtschaftsverlag Wien, 1933.

I. Band: Grundlegung; Aufbau und Problemkreise der Bilanzen.

II. Band: Sonderbilanzen und Bilanzrevision.

En voluminøs og righoldig Festbuket er dette Værk, som 45 Fagkolleger, Elever og Venner fra Videnskabens, Embedsstandens og Erhvervslivets Verden har overrakt de østrigske Driftsøkonomers Nestor paa 70 Aars Dagen.

Josef Gruntzel lægger for med en inciterende Redegørelse for »Unternehmung und Volkswirtschaft«. Han definerer Erhvervsforetagendet som en varig Organisation af Arbejde og Kapitalgoder med begge disse Produktionsfaktorer i uadskillelig Samhørighed. Væsentlig er den menneskelige Viljes planmæssige Indgriben. Han vender sig mod Amonn's sikre, statiske Veje, som kun en »Driftsherre« fraviger. Gruntzels Driftsherre er blot et planmæssigt handlende Menneske. Han vil ikke have, at Udbytning maa tages med som en Bestanddel af Driftsherrebegrebet: Arbejdsgiveren køber Arbejdet til en Pris, hvis Rimelighed viser sig paa den frie Konkurrences Marked ved Salget. Driftsherren overtager Arbejdernes Risiko for Arbejdsudbyttets Udfald, baade teknisk og kommercielt.